GEN in Denn.

ELBOGEN

MALMÖ FORNMINNESFÖRENINGS TIDSKRIFT

Om två korsvirkeshus i 1800-talets Malmö

Av Sven Rosborn

Av en händelse har i författarens hand kommit två hundraåriga skriftliga uppgifter rörande äldre korsvirkeshus i Malmö. Ödet har tillsett att dessa små notiser, insamlade från olika håll, till vissa delar kompletterar varandra. Då notiserna rör två korsvirkeshus från vilka tillvaratagits byggnadsdelar, vilka numera räknas bland de värdefullaste i Malmö, är det berättigat att här återge uppgifterna.

I Antikvarisk Topografiska Arkivet i Stockholm påträffade författaren ett handskrivet brev från dåvarande museichefen i Malmö, Malte Eurenius, till riksantikvarien Hans Hildebrand. Brevet är daterat den 30 november 1881 och har följande lydelse:

Högtärade Herr Riksantiquarie!

För ärade skrifvelsen af den 26 dennes äfvensom för den öfversändna afgjutningen af bronsvapnet tackar jag förbindligast.

Till svar å den gjorda förfrågan angående det i Brunii Sk. Konsthistoria omnämnda korsverkshuset närmast norr om St. Petri kyrka, får jag meddela, att nämnda hus redan på våren 1880 blef i grund nedrifvet och att ett nytt, mycket storartat hus, blifvit på samma plats åter uppfördt, hvadan intet spår af det gamla numera är i behåll, om man undantager de mindre delar deraf, hvilka jag med egarnes samtycke tillvaratagit då byggnaden nedrefs. Dessa små delar utgöras dels af en ekeplanka hvarpå årtalet 1533 var inristade och dels af 4 st rikt och prydligt skulpterade konsoler, som äfven af Br. omnämnas. Någon ritning af huset har jag inte f. n., men hoppas att framdeles kunna anskaffa en sådan, då jag redan vid husets rifning derom gjort förbehåll. En dansk arkit. R. Mejborg fr. Köpenhamn, har neml. åtskilliga gånger varit här för att afteckna en del byggnader af större intresse. Han hade bestämt en dag på våren 80 för afteckningnande äfven af dessa; men blef uppehållen af annat arbete, så att han ej hann hit förr än byggnaden var nära nog helt nedrifven. Med understöd af så väl eget minne som ock min och arbetarnas noggranna beskrifning, tecknade han huset och var mycket belåten öfver att jag tillvaratagit i synnerhet konsolerna, hvilka omsorgsfullt aftecknades i större skala. Om en kopia af huset har jag fått löfte, men detta är ännu icke infriadt. Jag skall emellertid tillskrifva honom derom och med största nöje lemna den till Hr Riksantiquariens begagnande om och när den kommer. Husets inredning kan man ej komma till rätta med, då denna ofta varit underkastad genomgripande förändringar.

Sistl. sommar var Mejborg åter här och aftecknade då ett annat hus af något så nära samma byggnadskonstruktion, men, efter hans uppfattning, något yngre. Jag påskyndade då hans hitkomst för att få afritade några väggmålningar i sistnämnda hus, hvilka vid en reparation af köket blifvit synliga under den ofta företagna hvitmeningen. Ett litet arbete af Mejborg med titeln "Borgerlige Huse", har jag äran till påseende öfversända. Såsom material för sina studier har han endast haft en del i arki-

Den alltjämt bevarade dörrhammaren på Malmö museum med året 1533 vackert inhugget.

verna förvarade räkenskaper från början af 1600-talet.

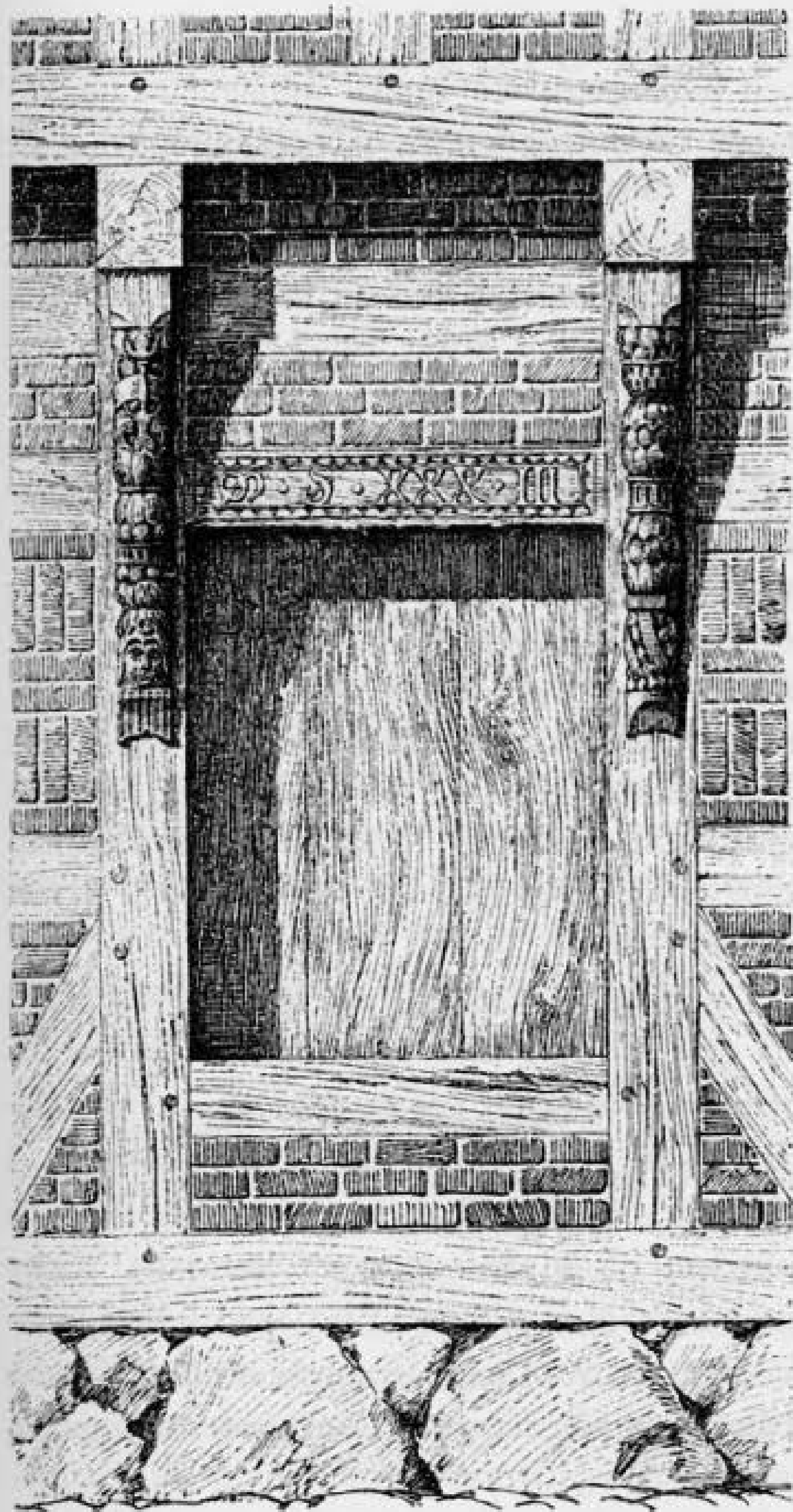
Med synnerligt nöje är jag villig mottaga några danska medeltidsmynt, helst slagna i Lund eller Malmö, såsom vederlag för bronsvapnet. Hvad vi i den vägen ega är intet före Erik XIII:s tid. Jag är särdeles tacksam för hvad jag fick tillbaka af Sjörupsfyndet; ty derigenom blef jag i tillfälle att förvärfva något af intresse för en skånsk samling. De förvärfvade mynten voro dock alla slagna i England. Vi hafva intet enda, slaget i Skåne hvarken af Knut d. Store, Hårdaknut eller Magnus den gode. Såväl de nu nämnde som Sven Estridson m. fl. äro endast representerade af galvaniska aftryck, dem jag erhållit från Lund.

Med största högaktning
M. C. J. Eurenius

De uppgifter som i brevet lämnas om vilka svårigheter Mejborg haft vid uppmätningsarbetet saknar ju inte intresse ur källkritisk synpunkt. Teckningarna har tydligen inte gjorts av de avbildade föremålen in situ. En av dessa teckningar, här återgiven, medtog Mejborg senare, år 1888, i sitt verk "Gamle danske hjem". Einar Bager har i "Malmö stads historia" redogjort för sina problem med att sammanjämka olika äldre uppgifter rörande gården norr om S:t Petri kyrka, dels uppgifter från 1500-talet, dels Brunius beskrivning av gården i sin konsthistoria, med just Mejborgs uppmätningsmaterial. I och med det återfunna brevet skall kanske Mejborgs materials riktighet rörande denna gård till vissa delar ifrågasättas.

Av brevet framgår också att Mejborg samma sommar, d. v. s. år 1881, på Eurenius inrådan gästat Malmö för att avrita äldre väggmålningar i ett annat av stadens korsvirkeshus. Målningarna satt här i köket. Vilket hus kan härvid åsyftas? Svaret ges i det dokument — i form av ett äldre tidningsklipp — som författaren av en händelse erhållit av riksantikvariens ombud i Skanör Lars Dufberg. Klippet kan dateras till början av året 1891. I tidningsartikeln citeras utförligt en artikel av Mejborg, vilken denne sommaren 1881 skrev i danska "Nationaltidende":

Vid jemförelse mellan forntid och nutid beträffande Malmö byggnader skall man icke kunna undvika att lägga märke till hr Lembkes ansenliga gård, som ligger vid den mest trafikerade punkten i staden, på hörnet af Södergatan och Baltzarsgatan, och då den är en af veteranerna bland nordens korsvirkesbyggnader, som under minst 3 ½ århundraden egts af Malmö stads rikaste borgare kan den nuvarande egaren med rätta vara stolt öfver sitt hus som tilldrager sig alla kännares uppmärksamhet.

Mejborgs teckning av husdetalj från gården norr om S:t Petri kyrka.

Mejborgs teckning av de målade plankorna från Lembkeska huset.

Nämda gård är naturligtvis väl vidmakthållen efter nutidens fordringar och kalkrappningen ligger som en klädnad öfver det tunga bjelkverket och betäcker de vackra murmönster och snidverk, som i sidobyggnaden representera den äldsta renaissancen med dess fina former och i hufvudbyggnaden den yngsta gothiken med dess nyckfullt egendomliga bilder. Då förf. var hr Lembkes gäst lät egaren i vetenskapens intresse icke allenast nedbryta en skiljevägg, som lemnades till muséet i Malmö skola, utan äfven den putsade façaden blef för tillfället blottad, så att detaljerna kunde framträda. Resultatet af undersökningarne öfverträffade förväntningarne, och den serie af olika konsolfigurer som kom i dagen lemnade ett nytt bevis på olikheten mellan nutidens och forntidens tänkesätt. Den vackraste bland dem alla var obetingadt en egendomlig framställning af kunskapens träd, der

1 mosebok 3:6 hade fått en vida liffullare illustration än man i regeln träffar på vid dylika byggnader.

De öfriga framställningarne äro helgon- och sinnebilder som det skall vara svårt att tyda och särskildt gåtfull är en manlig figur med två hufvuden och fjällbetäckt underkropp.

Lemnar man den karakteristiska hufvudfaçaden och betraktar ofvannämda vackra sidofaçad med dess egendomliga timmerkonstruktion, ser man närmast porten en lucka hvars tröskel ligger två alnar öfver gatan. I all sin oansenlighet är den af allra högsta intresse, då den måhända är den enda som ännu är bevarad från den tid, då hvarje hus var en fästning. Dörren är 2 alnar hög och 40 tum bred och från gatan kunde vuxna personer makligt nå till att klappa på dess nedersta del; men för öfrigt voro alla utestängde till dess husets invånare genom kikhålet öfver dörren förvissat sig om att det var kändt folk som väntade. När detta skett, utsattes en liten stege som åter indrogs då gästen sluppit in, och bakom lås och bom satt man säker för all den ofred som rådde på gator och vägar.

I öfverensstämmelse med fästningskarakteren vette största delen af fönsterna på nedra botten in mot gården, och en ovanligt vacker kalkmålning från Frederik den andres tid visade, att det vackraste rummet varit i utbyggnaden mot gården.

En sammanställning av det återfunna brevet och tidningsartikeln öppnar möjligheter för följande rekonstruktion av händelseförloppet sommaren 1881:

Museichefen Malte Eurenius har vid denna tid erhållit kunskap om att det blottats gamla väggmålningar i köket till Lembkeska huset, varför han påskyndat Mejborgs resa till Malmö för att få fyndet dokumenterat. Husägaren, Edvard Lembke, har tillåtit friläggning varefter de målade plankorna efter Mejborgs dokumentation nedtagits från "skiljeväggen" och förts till stadens museum. Samtidigt har Mejborg förmått ägaren att frilägga vissa av trädekorationerna i ytterfasaden. Dessutom har Mejborg i bottenvåningen i den utbyggnad som fanns åt gårdssidan funnit en "ovanligt vacker kalkmålning från Frederik den andres tid", d. v. s. 1559—1588.

Uppgifterna ovan har sitt intresse, inte minst då de ej tidigare medtagits i malmöhistorisk litteratur. Onekligen ges en bild av en rik målningsskatt i det gamla husets bottenvåning. I tidigare litteratur har man kopplat ihop de alltjämt på Malmö museum bevarade bräder som nedtogs sommaren 1881 med husets övervåning. Av ovan sagda framgår att dessa bräder lika gärna kan ha suttit i byggnadens bottenvåning.